

AZ ORSZÁGOS MŰSORSZOLGÁLTATÓK HÍRMŰSORAINAK TARTALMI JELLEMZŐI

1. A kutatások metodikája

A *Műsorfigyelő és -elemző Igazgatóság* 1997 óta rendszeres jelleggel, kvantitatív módszerrel elemzi az elektronikus médiumok hírműsorait.¹ Kutatásunk fő irányvonala a kiegyensúlyozottság, pártatlanság törvényben meghatározott követelményének vizsgálata. Az elemzések nem közigazgatási eljárás keretén belül zajlanak, és az adatok alapján a műsorszolgáltatók közigazgatási határozat nem születik. A kutatások pusztán tájékoztató jellegűek, módszertana főként kvalitatív metodikán alapszik.

Köztudott, hogy a hír- és magazinműsorok nemcsak egyszerűen megjelenítik a tényeket, hanem előzetesen különféle szempontok alapján szelektálnak is az információk között. Azaz nem minden eseményből lesz hír, a közszereplők, közügyek nem mindegyike kap lehetőséget a médián keresztüli megjelenésre. E téren követelményként fogalmazható meg, hogy a műsorok ne lényegtelen és érdektelen témákkal foglalkozzanak, hanem olyan történéseket, véleményeket és olyan szereplőket tárjanak a közönség elé, amelyek fontosak, közérdeklődésre tartanak számot (Terestyéni, 1998).² A szakirodalom, illetve a törvény sem bontja ki az időszerűség és az aktualitás fogalmát, mivel olyan alapvető követelményekről van szó, amelyeknek tárgyalása nyugtalanító lenne – ugyanolyan visszatetszést váltana ki, mintha arról értekeznénk, hogy a hírműsorok nem sugározhatnak kitalált esemé-

¹ Nagy megtiszteltetésként ért, amikor 2006 elején Martin József felkért, hogy konferencia keretében számoljak be Igazgatóságunk munkájáról. Előadásom jelentősen eltért a többi előadótól, mert míg ők elméleti szempontból foglalkoznak a hírek tartalmi jellemzőivel, nekünk a médiatörvény által meghatározott szempontokat figyelembe véve kell kutatásainkat lefolytatni. Megpróbálom bemutatni az általunk alkalmazott módszertant, és külföldi példákkal érzékeltetni ezek értékét az európai gyakorlatban.

²

nyekről szóló tudósításokat. A programok napi visszatérő jellege, a műsorstruktúrában betöltött kitüntetett pozíciója (főműsoridő) is a fenti követelményeket erősíti.

A híryanag vizsgálata során a következő fontosabb alapkategóriákat különböztettük meg:

- **hírek:** a tájékoztatási folyamatnak azok a formálisan is elkülönülő elemei, amelyek a téma, a szereplők, illetve a helyszín szempontjából zárt egységet alkotnak,
- **események:** azok a történések, amelyek a világban végbemennek, amelyeket a média hírként prezentál,
- **szereplők:** azok a személyek vagy intézmények, akik/amelyek az események előidézőiként és aktív résztvevőiként tűntek fel a híregységekben,
- **témák:** azok az ügyek, amelyek körül az események forogtak, és amelyekkel kapcsolatban a szereplők véleményüket ismertették.

A médiaszöveg számos aspektusát nem tudjuk megvizsgálni, műsorszámunként mérlegelni a műsorórák magas száma és a vizsgálatok minél gyorsabb elvégzése miatt. Míg egy kommunikációelméleti szakembernek lehetősége van egy-egy kérdéses eseményt hosszabb ideig körbe járni, addig minket erőteljesen behatárol a minél gyorsabb reagálás a médiaeseményekre.

Szintén elvárás, hogy a műsorokban, amennyiben egy konkrét témában, egy bizonyos területen többféle nézet és vélemény létezik, azok súlyuknak megfelelő helyet kaphassanak. A kiegyensúlyozottsággal kapcsolatban az a legfontosabb kérdés, hogy az egymással szemben álló politikai-társadalmi szereplők média-megjelenésében, melyek a médiabeli előfordulásoknak azok a gyakoriságban, hosszúságban és egyéb mutatókban mért arányai, amelyeket „fair”-nek lehet minősíteni. Az tekinthető a legegyszerűbb megoldásnak, hogy bizonyos arányokat állítunk fel a hatalmi szféra szereplőseit tekintve, mivel a számszerűsített adatokat lehet a legkönnyebben kezelni. Itt is többféle felfogással találkozunk.

1. **Azonos arányú szerepeltetés:** Minden párt ugyanynyi megjelenési lehetőséget birtokol. Ez tűnhet a legkézenfekvőbb megoldásnak, azonban ezt csak akkor lehet alkalmazni, ha ugyanolyan támogatottságú politikai csoportok működnek egy országban. Mivel ennek nagyon kicsi a valószínűsége, ez a megoldási lehetőség indokolatlan előnyt jelentene a kisebb pártok számára.

2. **Parlamenti arányok szerinti szerepeltetés:** Olyan megoldás is elképzelhető, hogy az országgyűlési választásokon megszerzett mandátumok arányainak kellene tükröződnie a műsorokban. Ezzel a kis pártok hátrányos helyzetbe kerülnének, akik véleményük kifejtésére csak a műsoridő töredékét kapnák meg. Abban az esetben lenne ez különösen szembetűnő, ha esetleg újra olyan helyzet alakulna ki, mint 1994 és 1998 között. Akkor két párt birtokolta a parlamenti helyek közel háromnegyedét, míg velük szemben csak öt, (a ciklus elején) kisebb jelentőségű politikai csoport sorakozott fel.
3. **Közüvélemény-kutatások adatai szerinti szerepeltetés:** A kiindulópontnak a pártok az országgyűlési választásokon elért eredményeit vesszük alapul, amit súlyozunk az éppen aktuális támogatási szintjükkel. Ezt az indokolhatja, hogy a politikai erők támogatottsága folyamatosan változik, és akár a kisebb pártok szerepe is felértékelődhet. A gondot az okozza ezzel a módszerrel, hogy egyrészt a közvélemény-kutató cégek adatai jelentős mértékben eltérhetnek egymástól, másrészt a társadalom és a politikai szféra is fenntartással kezeli ezen kutatások eredményeit.
4. **Meghatározott arányok szerinti szerepeltetés:** A parlamenti demokráciákban a média figyelme leginkább a kormányzatra és annak vezetőire összpontosul, hiszen az ő döntéshozói-végrehajtói cselekedeteik vannak a legnagyobb hatással egy ország sorsára. A kabinet politikusai egyben a hatalmon lévő pártokat is reprezentálják. Ha a kormány tagjainak megjelenését nem vennénk számításba, arra hivatkozva, hogy ők az ország ügyeinek intézése miatt szerepelnek gyakrabban a híradásokban, akkor az ellenzéki oldal behozhatatlan hátrányba kerülne. Magyarországon nehéz megkülönböztetni ki, mikor, milyen minőségében nyilvánul meg a hírműsorokban, mivel a kabinet politikusai nem egyszer pártjukban is magas tisztséget töltenek be, vagy részt vesznek ideológiájának alakításában. Hiszen akár a politikailag semleges nyilatkozataiknak is lehet hatása az őket delegáló csoportok megítélésére. Ezért alakult ki az a nézet, hogy a politikusok megjelenéseit kormány, parlamenti többség és opposíció kategóriáira osztva vizsgálják (főként Franciaországban).

Kódolóink számítógépes software-rel dolgozzák fel az általuk felvett műsorokat, így az előző este adásba került programok adatait – az információk ellenőrzését követően, az állományokat koordinátoraink kontrollálják – a választási kampány időszaka alatt már másnap adatbázisba szerveztük és elemeztük. A politikusok besorolásakor – a már említett adattárak mellett – egy közel 5000 főt tartalmazó szereplő lista segíti munkánkat, amellyel

könnyen be tudjuk azonosítani az aktorokat. Szereplésnek számít, ha a kommunikátor/műsorvezető a szóban forgó személynek vagy intézménynek kiejti a nevét, összefoglalja álláspontját, vagy interjút készít vele, továbbá stúdióbeszélgetésre invitálja. A szereplők beszédidejének nettó hosszát mérjük, másképpen a riporter megszólalásának idejét levonjuk a megnyilatkozások műsoridejéből.

2. A külföldi ellenőrző szervek gyakorlata

Az európai államok között nagy eltérésekkel találkozhatunk a médiaszabályozás terén. Egyes országok normarendszerei nagy mozgásteret engednek a műsorszolgáltatóknak, és nem foglalkoznak behatóan a kiegyensúlyozottsággal, más országok viszont erős kontrollt gyakorolnak. **Hollandiában** semmilyen szabályozás nem létezik a politikusok megjelenésére vonatkozóan, sem a bemutatás módja, sem a hossza szerint. A kevésbé szigorú ellenőrzési forma jellemző **Dániára** és **Ausztriára** is. Mindkét állam médiahatósága csak annyit szögez le, hogy a műsorok szerkesztésében érvényesülnie kell a kiegyensúlyozottnak és a pártatlanságnak. Az elektronikus médiumok egyenlő arányban kötelesek szerepeltetni mind a társadalom releváns csoportjait, mind a politikai pártokat. **Norvégiában** 1998 óta a független *Norvég Sajtó-panaszbizottság* hatáskörébe tartozik minden elektronikus és az írott sajtóval kapcsolatos panasz, előtte egy, a kormányzat által kinevezett szervezett döntött az ilyen jellegű ügyekben. A skandináv államban nem törvény, hanem etikai kódex szabályozza az újságírók tevékenységét, így a legkeményebb szankció esetükben az, hogy a *Panaszbizottság* állásfoglalását köteles az érintett médium főműsoridőben közzétennie. **Portugáliában** a műsorszolgáltatók kötelesek külön időt biztosítani (az esti főműsoridőben) a politikai pártoknak (szigorúan az előző választáson elért eredményük és parlamenti képviselőik száma szerint) és a jelentősebb társadalmi csoportoknak (szakszervezetek, gazdaszervezetek stb.), hogy beszédet intézhessenek az országhoz. A törvény betartását a portugál médiahatóság felügyeli (*Alta Autoridade para a Comunicacao Social*). A politikusok megjelenésének hosszát a hírműsorokban azonban már nem ezen elv szerint szabályozzák. Egyedül a válaszadás jogának biztosítását írják elő kötelezően a csatornák számára. Az ellenzéknek lehetőséget kell adni arra, hogy megjegyzéseket fűzhessen a kormányzat munkájához, vagy reagáljon arra.

Szlovákiában hasonló elvárásokat támaszt a médiatörvény a műsorszolgáltatókkal szemben, mint Magyarországon. A 308/2000 törvény 16 §-ának b) pontja elvárja az objektív, pártatlan híradást, a vélemények és az értékelő kommentárok elválasztását a hírműsoroiktól. A szlovákiai ellenőrző testület, a RADA (*Rada pre Vysielanie a Retransmisiu*) vizsgálatai során mind kvan-

titatív, mind kvalitatív módszereket alkalmaz. Nem egész évben, hanem meghatározott időszakokban ellenőrzik a műsorszolgáltatók hírösszefoglalóit, mivel – véleményük szerint – ez a monitoring egyik legmunkaigényesebb, legspeciálisabb területe. A következő paramétereket használják méréseiknél: a politikai szereplők előfordulásának időtartama, a megjelenés módja, pontatlan híradások.

A **luxemburgi** CNA (*Centre National de L'Audiovisuel*) a trieri egyetemmel együttműködve készít kutatásokat fontosabb belpolitikai események alkalmával, havi periodicitással nem figyelik a műsorszolgáltatók gyakorlatát. Legutóbb 2004-ben (március 26-tól június 12-ig) volt erre példa, amikor az országban egyszerre tartották a saját és az Európa-parlamenti választásokat. Napi rendszerességgel vizsgálták a luxemburgi műsorszolgáltatók hírműsorait, választási vitáit, hogy minél gyorsabban tudjanak válaszolni a felmerülő panaszokra. A választások befejeztével a tapasztaltakat egy tanulmányban foglalták össze, amelyben műsorszolgáltatókként közölték a pártok és a politikusok szerepléseinek megoszlását, és a különböző témák (politika, gazdaság, kultúra, bűnözés stb.) előfordulási arányát³. A tanulmány szerzőinek véleménye szerint a kiegyensúlyozottság nem azonos a politikai aktorok szereplésének egyensúlyával, előreláthatatlan események befolyásolhatják a médiaprezentációt. A politikusok megszólalásainak hosszát sem tekinthetjük – véleményük szerint – mértékadónak, mivel a nyilatkozatok összesített percei nem árulnak el mindent a tájékoztatás kiegyensúlyozottságáról. A trieri egyetem szakemberei annak a véleményüknek adtak hangot, nem lehet eldönteni, hogy a rövid, többször megismételt vagy a hosszú, de csak egyszer elhangzó beszédnek van-e nagyobb hatása a választókra, tévénezőkre. Kutatásukat leginkább tájékoztatásnak szánták a politikai pártoknak, akik ez által saját médiastratégiájuk erősségeit és gyengeségeit fedezhették fel, és változtathatnak rajta.

Nagy-Britanniában a közszolgálati és kereskedelmi médiumok szabályozása különvál. A BBC irányításában az önszabályozás érvényesül. Belső használatra szánt szabálygyűjteményeiben szabja meg, hogy a műsorkészítők milyen elveket alkalmazhatnak munkájuk során. A mai napig sokan követendő példaként említik egyik ilyen kívánalmukat a hírműsorokkal szemben: „olyan súlyt érjünk el az Alsóház, illetve a Lordok Háza tagjainak szerepeltetésével, amely tükrözi megelőző általános választásokon a politikai pártokra adott szavazatok arányát”. 2004-ben változtattak ezen a felfogásukon, és kihagyták az új szabályozásból az arányokra vonatkozó utalást.

³ A tanulmány jelentős előrehaladásnak tartja, hogy a műsoregységek témáit is rögzítették, amellyel közelebb kerülhettek egy részletesebb, minőségi változókat is tartalmazó elemzés készítéséhez.

A kereskedelmi műsorszolgáltatók tevékenységét az OFCOM felügyeli (2003 óta) jogelődjeként, az ITC-nek az előírásait követve. A legáltalánosabb megközelítésben a hírműsorok tájékoztatásának pontosnak és pártatlannak kell lennie a politikai vagy gazdasági kérdésekkel kapcsolatban. Ezen eseményekről szóló tudósításoknak érzelemmentesnek és elfogulatlannak kell lennie. A politikai vagy ágazati kérdésekkel kapcsolatos ügyekben a szemben álló feleket a súlyuknak megfelelő időtartamban kell megszólaltatni. Szerkesztői döntés függvénye, hogy a műsorszolgáltató az efféle interjúkat, tudósításokat egyetlen műsoregységben, vagy több híradásban szerepelteti. A *Broadcasting Act* ezen kívül kiemeli, hogy a vitatott politikai, gazdasági, társadalmi kérdésekkel kapcsolatban különösen nagy körültekintéssel kell eljárnia a csatornáknak, és a pártatlanság követelményének fokozottan kell érvényesülnie. Azt, hogy mi számít kiemelt kérdésnek, mindig az aktuális – regionális vagy országos – napirend dönti el. A legtöbb esetben ide sorolják a politikai és gazdasági ügyeket, mint pl. az Egyesült Királyság szerepe az EU-ban, a törvényalkotás kérdései stb. Az OFCOM azonban nem monitorozza a joghatósága alá tartozó műsorszolgáltatókat, nem elemzi rendszeres jelleggel a politikusok médiahasználatát, így nem is publikál eredményeket a médiahasználattal kapcsolatban. Panaszokra és bejelentésekre reagálva azonban indít vizsgálatokat.

Olaszországban a médiaszektor hatósági felügyeletét, ezen belül pedig a műsortartalomra vonatkozó monitoring tevékenységet is, 1990-től a „*Garanzie per la Radiodiffusione e l'editoria*” látta el. Az 1997-es „*Maccanico törvény*” azonban a testület működését megszüntette és – tekintettel a technológiai fejlődés, a konvergencia követelményeinek megfelelő szabályozás biztosítására – a sajtót, az elektronikus médiát, valamint a távközlést egyetlen közös főfelügyelet, az *Autorità per le Garanzie nelle Comunicazione* (AGCOM) alá helyezte. Az 1997. évi 249. törvény a hatóság egyik fő feladatának jelölte a pluralizmus vizsgálatát az elektronikus médiumokban, amelyet a monitoring szolgáltatán keresztül old meg. Az olasz médiatörvény a magyarhoz hasonlóan nem fogalmaz meg könnyen értelmezhető elvárásokat a hírműsorokkal szemben. A kiegyensúlyozottság, objektivitás és pártatlanság garantálását követeli meg a műsorszolgáltatóktól, azonban pontos arányokat nem ad meg előírásszerűen.

Az AGCOM monitoring szolgálata egyszerű módszert alkalmaz a politikusi szereplések elemzésére. Három dimenzióban méri megjelenéseiket:

1. **Híridő:** az az idő, amelyet az újságíró szentel egy témának, vagy eseménynek, ami egy politikai alannal (közjogi méltóságok, miniszterelnök, egyéni képviselők, pártok stb.) kapcsolatos, vagy velük foglalkozik.

2. **Beszédidő:** az az idő, amennyit maga a politikus beszélt. A pártok reprezentánsainak megszólalásai adják az egyes pártok nyilatkozatainak idejét.
3. **Összes idő:** a politikai aktorra szánt teljes idő, az előző két dimenzió hosszának összege.

A három változó eredményeit táblázatos formában közlik havi rendszerességgel, ezen kívül csak az előforduló személyek nemének megoszlást hozzák nyilvánosságra. Magyarázó szöveget nem mellékelnek az elemzéshez, pusztán az adatokat tárják az érdeklődők elé.

Az egyik legszigorúbb szabályozási gyakorlat a hírműsorokkal kapcsolatban jelenleg **Franciaországban** működik, amely a közszolgálati, földi sugárzású adókra vonatkozik. A francia médiatörvény a CSA (*Conseil Supérieur de L'Audiovisuel*) hatáskörébe vonja a vélemények és gondolatok prezentációjának ellenőrzését a médiumokban, annak érdekében, hogy a rádió és a televízió csatornák eleget tegyenek a sokoldalúság követelményének. A francia média számára a CSA definiálja, ellenőrzi és publikálja az általa a pluralizmus mértékének meghatározására létrehozott szempontokat és eredményeket.

A CSA az alábbiakban látja a sokoldalú tájékoztatás alapszabályát, amit minden szerkesztőnek tiszteletben kell tartania az elektronikus médiumokban. A szerkesztőknek biztosítaniuk kell, hogy a kormány, a parlamenti többség és a parlamenti ellenzék azonos lehetőségeket, és arányos műsoridőt kapjanak a programokban, emellett a parlamenten kívüli pártoknak is garantálniuk kell a korrekt programidőt. A parlamenti ellenzéknek biztosított műsoridő nem lehet kevesebb, mint a kormánynak és a kormánypártoknak biztosított műsoridő fele. A szabályozás a helyi és regionális médiumokra nem vonatkozik, mivel a helyi hírszolgáltatásnál mindenképpen figyelembe kell venni a helyi politikai erőviszonyokat.

Vizsgálatuk során kizárólag a politikusok **beszédidejét** veszik górcső alá, a tartalmi és egyéb kontextusokat nem vizsgálják. (**Románia** is a francia módszert alkalmazza, annyiban változtatva rajta, hogy azt is regisztrálják, hogy pozitív vagy negatív összefüggésben szerepeltek-e a politikai aktorok.) Az eredményeket féléves periodicitással hozzák nyilvánosságra az interneten, táblázatos formában. A közzétett adatokhoz írásbeli kiértékelést nem csatolnak. Ha a monitoring szolgálatuk által mért arányok eltérnek a kétharmad-egyharmados aránytól, a Tanács automatikusan figyelmeztetésben részesíti a műsorszolgáltatót.

3. Tematikai sajátosságok

Módszerünket időről-időre több bírálat is éri, ezekhez megpróbálunk rugalmasan alkalmazkodni, és az újító jellegű ötleteket beemeljük módszertanunkba, ezek megvalósíthatósága azonban nem mindig egyszerű. Jelen pillanatban egy közel negyven kérdésből álló kódutasítással dolgozunk, amely Európában egyedülálló, és külföldi társszervezeteinknél is elismerést váltott ki. 2005 szeptemberében eddigi metodikánkon változtattunk, és ún. napi-rend-vizsgálatot vezettünk be. Ennek lényege, hogy a műsoregységek témáit – főként a politikai, gazdasági, önkormányzati eseményeket és botrányokat – nem soroltuk be különböző kategóriákba, hanem önállóan kezeltük őket. A témáknak adott kódok folyamatosan változnak az újabb és újabb témák feltűnésével, a tematikai besorolást a projektért felelős személy végzi, mivel folyamatos problémaként jelent meg, hogy az egyes témák kategorizálása nagyon személyfüggő, így ha egységességre törekszünk, annál inkább egy ember koordináló munkájára van szükség.

Több év tapasztalata igazolja, hogy általános eltérések mutatkoznak a közszolgálati és a kereskedelmi műsorszolgáltatók között. A kereskedelmi adók hírműsoraiban nagy arányban fordulnak elő emocionális hatásokat kiváltó tudósítások. 2005 folyamán főként a két legnézettebb hírműsor (az RTL Klub *Híradója* és a TV2 *Tények* című műsora) esetében talákoztunk ezzel a jelenséggel, a magyar vonatkozású híreknek közel 40 százaléka kapcsolódott katasztrófákhoz, balesetekhez. De ez volt tapasztalható a külföldről származó beszámolók esetében is, sőt ebben az esetben még szembetűnőbb volt ezen témák magas aránya. A külpolitikai eseményekkel foglalkozó műsoregységek aránya mindössze 14–23% volt, a magasabb arányt az RTL Klubnál regisztráltuk. Miközben a háborús cselekmények és a nem magyar vonatkozású bűncselekmények, természeti katasztrófák együttes aránya 50 százalék felett volt. A közszolgálati csatornákon a külpolitika részesedése mindenhol 30 százalék felett alakult. Az előző években azt tapasztaltuk, hogy főként a közel-keleti térség erőszakos cselekményei vonzzák a műsorszolgáltatókat, azonban az elmúlt évben a terület részesedése jelentősen visszaesett. Ennek oka leginkább abban keresendő, hogy a világ más tájain tapasztalható nehézségek vonták el a figyelmet. A tavalyi évben az ázsiai cunami szerencsétlenség, a madárinfluenza, és a nagy-britanniai terrortámadások következményének tudhatjuk be e változást.

Még a választási kampányidőszak alatt is igen magas arányt értek el az emocionális tartalmú hírek a hírműsorokban, az országgyűlési választások témaköre után ez a hírcsoport következett (20%). Az év elején tapasztalható madárinfluenza járványtól való félelem, majd az országban tapasztalható árvíz és belvíz kérdése folyamatosan fenntartotta magának a médiumok ér-

deklódását. A két eseményhez nagy számban kapcsolódtak politikai szereplések is. Sőt a választások első fordulója előtt lezajló nagy dunai árhullám során már kampányelemek is előfordultak a természeti katasztrófával kapcsolatban.

Ehhez a témához kapcsolódik Igazgatóságunk egy másik vizsgálata is, amely negyedévenként egy hét híradóinak (M1, Duna TV, RTL Klub, TV2) tartalmát vizsgálja meg az erőszak megjelenésének szempontjából. 2002 óta az erőszakos tartalmak megjelenése folyamatosan emelkedett, a kereskedelmi csatornáknál nagyobb, míg a közszolgálati adóknál kisebb mértékben. 2005-ben a vizsgált csatornáknál 15 másodperccel hosszabbodtak meg az ilyen eseményekről szóló tudósítások átlagos hossza (58 s vs. 73sec), mivel a szerkesztők egyre nagyobb teret szentelnek a szemtanúk, szakértők, orvosok véleményének prezentálására.

4. A 2006-os országgyűlési választások médiaprezentációjának tartalmi jellemzői

2006 februárjától áprilisig tartó időszak egyértelműen az országgyűlési választások jegyében telt el⁴. A tudósítások közel harmada kapcsolódott ehhez a témakörhöz. A kereskedelmi és a közszolgálati műsorszolgáltatók hírműsorai között jelentős eltéréseket regisztráltunk az országgyűlési választásokkal foglalkozó hírek arányában (ld. 1. táblázat). A közszolgálati csatornákon a választások prezentációja hat százalékkal magasabbnak mutatkozott a kereskedelmi adók műsorszamaiban mért megoszlásnál (közszolgálati: 38,5% vs. kereskedelmi: 32,5%) — a legmagasabb értékeket a választás első fordulója előtt regisztráltuk. A profitorientált műsorszolgáltatók hírműsorai közül az Echo TV, a Sláger Rádió és az RTL Klub hírműsoraiban a tudósítások mindössze kb. ötöde foglalkozott a parlamenti helyekért folytatott versengéssel. Ezzel szemben az ATV (49,2%) és a Hír TV híradóiban (55,0%) igen komoly hangsúlyt fektettek a kérdésre. A közszolgálati műsorok közül az M1 déli *Híradója* egyedül számított kivételnek, adásaiban az egész periódus alatt igen alacsony maradt a korteshadjáratról tudósító műsoregységek aránya (16,8%).

⁴ Az általunk használt időintervallumok eltérnek a naptári hónapoktól, az egyes szakaszok határait a választási eseményekhez kötöttük: 1. szakasz: február 1-től március 19-ig tartó időszak (országos listák felállítása); 2. szakasz: március 20-tól április 9-ig tartó időszak (a listák felállítása után az első választási fordulóig tartó periódus) 3. szakasz: április 10-től április 30-ig tartó időszak (a két forduló közötti kampányidőszak).

Az országgyűlési választások témakörének előfordulási aránya műsoronként (%; bázis: a magyar vonatkozású műsoregységek, egy tudósítás több témát is érinthet)

	febr. 1 – márc. 19.	márc. 20 – ápr. 9.	ápr. 10 – ápr. 30.	összesen
M1 esti Híradó	35,9	51,6	30,3	39,0
M1 déli Híradó	15,3	20,9	15,9	16,8
Duna TV Híradó	34,2	48,2	30,4	36,6
Reggeli Krónika	38,9	66,8	48,8	47,4
Déli Krónika	28,3	50,4	36,6	35,6
Délutáni Krónika	33,9	62,8	45,0	43,5
Esti Krónika	37,6	53,9	36,9	41,4
Késő esti Krónika	41,3	54,7	39,6	44,3
köszölgélati adók	34,0	50,9	35,4	38,5
Tények (TV2)	23,8	36,4	31,6	28,6
RTL Klub Híradó	15,8	26,8	23,8	20,3
Danubius Rádió Hírek	30,6	49,5	30,9	34,8
Sláger Rádió Hírek	17,4	21,7	24,0	20,1
Tények este (TV2)	23,7	35,8	41,9	31,4
ATV Híradó	42,4	63,8	50,2	49,2
Híradó 21 (Hír TV)	53,0	64,2	50,0	55,0
Echo TV Híradó	13,2	22,0	26,6	18,5
kereskedelmi adók	28,0	40,8	34,2	32,5

A választási kampány eseményeiről szóló tudósításokat – véleményünk szerint – három nagyobb csoportba lehet rendezni. Az első kategóriába azok a témák kerültek, amelyek a pártok választási programjait, kampányeseményeit és az egyes politikai csoportok közötti viszonyokat dolgozták fel. A másodikba azokat a híreket soroltuk, amelyek valamely párt számára egyértelműen hátrányosak lehettek (pl. szerver-gate; szolnoki, gyulai adatbázis-ügy; Fittelina-, Nomentana-ügy; Mikola István és Semjén Zsolt kijelentései; Gyurcsány Ferenc kóbor kutya hasonlata stb.), vagy valamilyen botrányos eseményről (politikusok megfenyegetése, aktivistákat ért inzultálások stb.) tudósítottak. A harmadik csoportba a választások előkészületeinek, lebonyolításának technikai részleteiről szóló beszámolók kerültek (külföldi voksolás megszervezése, EBESZ megfigyelők hazánkba hívása, a miniszterelnök-jelölti és pártelnöki vita megszervezése stb.). Leggyakrabban az első csoportba tartozó eseményekkel találkozhattunk (59%), a műsorok felénél ré-

szesedése meghaladta a hatvan százalékot. A kérdéskör több mint negyedében (28%) a választási kampány „sötétebbik arcáról” kaphattunk információkat, míg a technikai lebonyolítással 13 százalék foglalkozott. A választások kapcsán kiobbant botrányok a legnagyobb arányban a Hír Televízió *Híradó 21* műsoraiban fordultak elő (45,2%) (ld. 2/a. táblázat), amelyeknek több mint fele Gyurcsány Ferenchez, az MSZP-hez és az SZDSZ-hez kapcsolódott (54,9%). Orbán Viktor illetve a Fidesz számára kellemetlen ügyeknek majd’ 20 százalékkal kevesebb műsoregységet „szenteltek” (35,9%) (ld. 2/b. táblázat). A Hír Televízióon kívül a TV2 hírműsoraiban ért el igen magas arányt a botrányok megjelenése (*Tények*: 34,1%; *Tények este*: 41,5%), amelyekben a fiatal demokraták és pártelnökök számára kellemetlen események bemutatása dominált (*Tények*: 43,9%; *Tények este*: 47,8%). A közszolgálati médiumok közül a televíziós csatornák az ellenzékhez kapcsolódó negatív tudósításokat „preferálták”, míg a Magyar Rádió *Krónika* műsoraiban – a késő esti kiadás kivételével – a kormánypártok számára rosszízű információk jelentek meg gyakrabban. A kereskedelmi műsorszolgáltatók közül kettőnél az MSZP és az SZDSZ „kínos” ügyei kaptak nagyobb nyilvánosságot (RTL Klub, Hír TV), az Echo TV adásaiban a két fél azonos arányban részesedett a maliciózus precedensekből, a többi adónál a Fidesz „balsikerei” kerültek többször terítékre. (A legnagyobb különbséget a Sláger Rádiónál mértük (12,9% vs. 64,5%), de az ATV *Híradó*iban is az ellenzék számára kellemetlen hírek jelentek meg jóval gyakrabban (27,5% vs. 53,8%).)

2/a. táblázat

N=5521

Az országgyűlési választások témakör kategóriáinak megoszlása (műsoronként, %)

	pártok programja, pártok versengése	negatív tartalmú választási hírek	választás technikai lebonyolítása
MTV1 esti Híradó	67,9	21,1	11,0
MTV1 déli Híradó	61,0	16,2	22,9
Duna TV Híradó	64,3	25,1	10,6
Reggeli Krónika	65,6	24,4	10,0
Déli Krónika	55,5	23,2	21,3
Délutáni Krónika	56,7	27,9	15,4
Esti Krónika	60,6	29,1	10,4
Késő esti Krónika	62,1	27,5	10,4
Tények (TV2)	53,7	34,1	12,2
RTL Klub Híradó	65,1	19,7	15,3
Danubius Rádió Hírek	56,9	27,9	15,2

Sláger Rádió Hírek	62,7	16,8	20,5
Tények este (TV2)	50,2	41,5	8,3
ATV Híradó	58,3	30,8	11,0
Híradó 21 (Hír TV)	46,3	45,2	8,6
Echo TV Híradó	58,2	23,0	18,8
összesen	59,0	28,3	12,7

2/b. táblázat

N=1565

A negatív tartalmú választási tudósítások megoszlása (műsoronként, %)

	a kormány-koalíció számára hátrányos hírek⁵	az ellenzék számára hátrányos hírek⁶	egyéb negatív tartalmú hírek⁷
MTV1 esti Híradó	35,4	46,9	17,7
MTV1 déli Híradó	17,6	35,3	47,1
Duna TV Híradó	37,2	43,0	19,8
Reggeli Krónika	43,0	26,0	31,0
Déli Krónika	42,5	27,6	29,9
Délutáni Krónika	35,7	33,9	30,4
Esti Krónika	40,9	30,3	28,8
Késő esti Krónika	36,5	38,3	25,2
Tények (TV2)	34,7	43,9	21,4
RTL Klub Híradó	34,7	30,6	34,7
Danubius Rádió Hírek	27,5	41,7	30,8
Sláger Rádió Hírek	12,9	64,5	22,6
Tények este (TV2)	32,2	47,8	20,0
ATV Híradó	27,5	53,8	18,8

⁵ A következő híreket soroltuk ebbe a kategóriába: Nomentana-, Fittellina-ügy, a szolnoki illegális adatbázis botrány, Gyúrcsány Ferenc vagyónvizsgálata, Pásztor Tibor (MSZP) blogos megjegyzése Deutsch-Für Tamásról, megtévesztő szocialista szórólapok a II. kerületben, az MSZP-hez köthető kampánycsend-sértések, Böhm András (SZDSZ) szabálytalan kopogtatócédula gyűjtése, valamint eljárás egy liberális képviselőjelölt ellen pedofil képek tárolása miatt.

⁶ A következő híreket soroltuk ebbe a kategóriába: szerver-gate, Bagó Zoltán (Fidesz) megfenyegette Romsics Imrét (MDF), Orbán Viktor vagyónvizsgálata, az illegális gyulai adatbázis ügye, Mikola István és Semjén Zsolt kijelentései, Orbán Viktor áll a Dávid Ibolyát lejárató sms-ek mögött, új szavazás elrendelése Kecskeméten. (A negatív hírek kivétel nélkül a Fideszhez kötődtek.)

⁷ A következő híreket soroltuk ebbe a kategóriába: a pártok aktivistáit ért inzultusok, törekvések a láncszavazás megakadályozására, politikusok megfenyegetése, terrorfenyegetettség a pártok rendezvényein, választási szabálytalanságok, kampánycsend-sértések.

Híradó 21 (Hír TV)	46,2	36,0	17,8
Echo TV Híradó	39,5	39,5	21,1
összesen	36,5	39,6	23,9

A kampányidőszak egyik sajátossága, hogy a műsorszolgáltatók választási blokkokba gyűjtik össze a pártok rendezvényeiről, sajtótájékoztatóiról szóló tudósításokat. Mindössze a TV2 és a két kereskedelmi rádió nem alkalmazta ezt a gyakorlatot. Ezeknek a blokkoknak az elhelyezése szinte műsorról műsorra változott, a közszolgálati televízió csatornák leginkább a műsoraik közepére, a Kossuth Rádió, az ATV és a Hír TV hírműsoraik elejére tették a választási összefoglalókat. A sorból leginkább az RTL Klub lógott ki, amely rendszeresen műsorainak végére helyezte ezeket.

5. Összegzés

A magyar törvényi szabályozás megmarad az általános alapelvek meghatározásánál, és nem állít konkrét elvárásokat a műsorszolgáltatók felé. Elvi síkon hagyja a kiegyensúlyozottság fogalmát, és nem méri empirikusan, hanem a műsorszerkesztőkre bízta annak az eldöntését, hogy milyen szereplési arányokat ajánlanak fel az egyes pártoknak, politikai szereplőknek. A törvény nem biztosítja azt a lehetőséget az ORTT-nek, hogy meghatározhassa, mit tekint a kiegyensúlyozottság minimális kritériumának, mint ahogy erre egyes országokban (Franciaország, Románia) lehetőség nyílik. A jelenlegi helyzetben a törvény értelmezése konkrét elvárások hiányában nehézkes, és ez által alkalmazása is problémákba ütközik, legfőbbképpen azért, mert az emberek politikai állásuktól függően tekintik a hírműsorokat pártatlannak vagy pártosnak. Az önszabályozás egyelőre nem jelenthetne megoldást a problémára, mert a magyarországi újságírók egzsztenciálisan jobban kiszolgáltattak a politikai erőknek, mint nyugat-európai társaik.

A *Műsorfigyelő és -elemző Igazgatóság* által készített vizsgálati jelentések jóval részletesebben taglalják a politikai elit megnyilvánulásainak ismérveit, mint azok az országok, ahol publikálják a hírműsorok monitorozásának eredményeit. További minőségi változók bevezetése nehézségbe ütközik, számolnunk kell ezek alkalmazásánál a hírműsorokat kódoló munkatársaink személyes, politikai irányultságával. Az európai gyakorlatban nem találunk rá példát, hogy a rendszeres elemzésekben bonyolult, nehezen megítélhető változókat alkalmazzanak. Minden országban törekszenek arra, hogy a hírműsorokkal kapcsolatban felmerülő problémákra a lehető leggyorsabban választ adjanak. Ez pedig, csak akkor valósulhat, ha minél egyszerűbben ellenőrizhető kritériumokat állítanak fel.

A pártok médiahasználatának szabályozása nem az egyetlen megoldás, ugyanakkor alkalmazása hozzájárulhatna egy világos és számonkérhető pártatlanság-definíció kialakításához.

Felhasznált irodalom:

Terestyéni Tamás: 1998 A közszolgálati követelményeinek értelmezése, különös tekintettel a médiatörvény előírásaira, In.: *Jel-kép* 1998.